

TOLERANČNÍ PATENT JOSEFA II.

1781, 13., (27.) ŘÍJEN

Toleranční patent císaře Josefa II. z 13. října 1781 znamenal zásadní přelom po mnoha letech nesvobody a pronásledování jiných náboženství než katolického. Důvodem jeho vydání byla snaha omezit mocenské postavení církve, podřídit ji státním zájmům a spolu s tím získat nekatolické odborníky z ciziny, jež měli napomoci rozvoji průmyslové výroby v našich zemích procházejících procesem osvěcensko-absolutistických reforem. Toleranční patent však neznamenal ještě náboženskou svobodu bezezbytku. Prioritní postavení si i nadále udrželo katolické náboženství. Z ostatních náboženství bylo povoleno, či přesněji řečeno tolerováno, jen vyznání augšpurské (luteránské), helvetské (kalvínské) a řeckopravoslavné. I tato však byla omezena ve výkonu svých náboženských úkonů. Bohoslužby mohly mít jen soukromý ráz, jejich kostely nesměly mít věže, zvony a jiné zjevné symboly. Věřící jiného než římsko-katolického vyznání však byli zrovnoprávněni s katolíky občansky. Získali právo mít majetek, provozovat řemesla, nabývat akademických hodností, městských práv a zastávat veřejné úřady.

Její císařsko-královská apoštolská milost, naše nejmilostivější dědico-zemské kníže a pán, pán, předsvědčený z jedné strany z škodlivosti všeho přinucení svědomí a z druhé strany toho povážlivého užitku, jenž pro náboženství a pro země z opravdivej křesťanské tolerance povstává, dlé nejvyššího pod dátum 13. a receptum 26. dne měsíce října roku plynujícího prošlého reškryptu se nejmilostivěji pohnuta vynalezla, příbuzným augustánského a helvetského náboženství, jako i také nevjednocenému křeckému národu¹ pryvátin s jejím náboženstvím se srovnávající provozování všudy podovoliti, bez ohledu zda liž takové kdy obyčej no a uvedeno neb neuvedeno bylo.

Jedině katolickému náboženství má přednost veřejného nábožného provozování pozůstatí, obojímu protestanskému náboženství ale tak, jako již uvedenému nevzjednocenému křeckému ve všech místech, kdyby se to vedle počtu lidu dole znamenáného a dle fakultatův²: obyvatelův dělati dalo a nekatolictví by již v držení veřejného nábožného provozování postavení nebyli, pryvátin exercycium³ provozovati dovoleno býti. Obzvláště ale dovoluje nadopáčená⁴ její císařsko-královská apoštolská milost předně: Nekatolickým podaným, kdežto se 100 familiích vynachází, krásně žeby oni v místě domu k modlení neb duchovního otce svého příbytku neměli, nýbrž někteří z nich i na několik hodin vzdálení byli, vlastní dům k modlení pomimo škole vystavěti, dáleji vzdálení ale mohou do nejbližšího, však ale v císařsko-královských zemích se vynacházejícího domu modlení tak často, jak se jim líbí, se odevzdati, i také jich dědičozemští duchovní příbuzníkové⁵ víry navštívití a jim i nemocným s potřebnému naučením, potěšením těla i duše přispěti,

však ale nikdá, pod nejostřejším odpovídáním zaměštknávati, by jeden od jednoho neb druhého nemocného požádaný katolický duchovní povolán nebyl.

Za příčinou domu modlení jest řetedné⁶ nejvyšší poručení, kterak kde by to jináče již nebylo, on žádných zvonův, věží a žádného veřejného vstoupení z ulice, jenžby se kostelu vyrovnávati mohlo, míti nemá, ostatně ale jak a z jakých materiálích by nekatolictví takové domy vystavěti chtěli, svobodu míti, ne méněji také všechno posluhování jich sakramentův⁷ a vykonávání služby boží jak v tom místě samém, tak také v jich donášení k nemocným k tomu náležejících filialích⁸ a veřejný pohřbové s vyprovázením svých duchovních na všechen způsob dovolení býti mají.

Za druhé, nekatolickým obyvatelům zamezeno není, své vlastní školmistrové, jenž od obcech se vychovávají mají, ustanoviti, na kterýž ale školdyrekci⁹ tejtto zemi, co se způsobu učení a pořádku dotejká, dohlídnouti: míti má. A tak rovně

Za třetí, nekatolickým obyvatelům jednoho místa, jestliže oni své pastory dotyrují¹⁰ a vychovávají, by sobě takové vyvoliti mohli se povoluje; chtějí ale to vrchnosti místa na sebe uvrhnouti, má na všechen způsob tudto právo prezentační patřiti, pozůstavující však sobě jejím císařsko-královská milost schválení toho tak a na takový způsob: že kde by se protestanské konzystoře vynacházely, taková schvalování skrze ně, a kde žádných není, takové budto skrze ty v těšínském kraji neb v Uhřích již se vynacházející protestanské konzystoře udělena býti mají, pokaváde okolostojíčnosti obsahovati nebudou, v zemích vlastní protestanské konzystoře ustanoviti.

Za čtvrté: práva štolé¹⁴⁾ zůstanou tak, jak v Slezsku, obyčejnému faráři pozůstavena.

Za páté, ráčila Její milost císařská k rozsuzování věcech náboženství nekatolických se tejkajících na tuto politickou císařskokrálowskou instanci země s upřítomnění jednoho neb druhého z jejich pastorův a theologův takto nejmilostivěji vznésti, aby od ní rozmlouvání nad jejíma sázkami náboženství se konalo a rozsoudilo, proti tomu ale další outok k politické císařsko-králowskej dvorskej instanci zamezen nebyl.

Za šesté, má vystavování oných při sdávání až pováváde v obyčejí bývalých reversův¹⁵⁾ na straně nekatolických o vychovanost jejich splozených dítek v římsko-katolickém náboženství od nyníčka zouplna zcházetí, poněvadž u katolického otce všechny dítky jak mužského tak i ženského pohlaví v katolickém náboženství bez otázky se vychovávají, a to jakožto přednost toho panujícího náboženství uzavřeno býti, u protestantského otce a katolické matky naproti tomu oni pohlaví následovati mají.

Za sedmé, mohou nekatoliciť k zakoupení domův a statkův, k právu měštěniniskému a mistrovskému, k akademským důstojnostem a k službám civilním budoucně prostředkem dišpenzací¹⁶⁾ se připustiti a nemají k žádnému jinému závazku, leda k onýmu, který s založenostmi jejího náboženství se vyrovnává, ani také k přítomnosti v precessích¹⁷⁾ neb konání služeb božích náboženství panujícího, jestliže by sami nechtěli, se přidržovati.

Za osmé, má i také, bez ohledu na rozdíl náboženství při všech volenostech a službách zadávání, tak jako to při císařsko-králowském vojanstvu každodenně bez nejmenšího pozastavení a s mnohým oužitkem se děje, jedině na náležitost a schopnost kompetentův¹⁸⁾, pak na jejich křestanský, mravné a ctnosté živobyťi skrovně se pozorovati.

Za deváté: dyšpenzace k usedlostem, jako i také k právu měštěniniskému a mistrovskému v městách podaných skrze krajský ouřadové, o králowských a věných¹⁹⁾ městách ale, tam, kde zemští komorníkové jsou, skrze ty, a kdež by takových nebylo, skrze toto císařsko-králowské gubernium²⁰⁾ bez potížnosti udělití se mají. Zdaližby ale

Za desáté: při pohledávání takových dyšpenzacích se nějaká pozastavení vyskytly, z příčiny kterýchžto by se zdálo, že by dyšpensací se odepřítí měla, má každokráte, s předložením příčin pohnutosti na tuto císařsko-králowské zemské gubernium a odtud ku dvoru pro podosáhnutí nejvyššího rozeznání, se oznámení konati; když by se ale o právo inkolátní²¹⁾ stavu vyššího jednalo, má dyšpenzací na předešlé vyzdvižení

správy od instancí země, císařsko-králowský český a rakouský kancelář udělití.

Pročež pán krajský toto nejvyšší ustanovení netoliko bez prodlení v svém kraji veškerem vrchnostem, magistrátům, městským radám a obyvatelům porozdáváním mnohejších tištěných cyrkulářův jak náleží publikovati a aby tomu ani v nejmenším se naproti nejednalo, se vši bedlivostí na to pilně pozorovati, anobř také zde zakládajícím zemským tiskařům dovoliti má, takové ve větším počtu než sice obyčej byl, tištěný cirkuláře jednomu každému na žádost odevzdati, aby na takový způsob jehož rozšíření i také do jiných zem se způsobilo.

Dán v Brně 27. dne měsíce října roku 1781.

Kryštof hrabě z Blumegau, Franz Dominik Hilzeberg.

Znění patentu uloženo ve Státním ústředním archivu Praha, fond Sbirka patentů VIII, fo 83-86 jako německy psaný cirkulář morauského zemského gubernia pro nižší úřady s datem 27. října (pro Čechy 30. října). Dobový český tisk otištěn podle: K. Doskočil, LISTY A LISTINY Z DĚJIN ČESKOSLOVENSKÝCH, Praha 1938, s. 81-83.

- 1) Přijatý, došlý.
- 2) Úřední výnos, zde panovnícký.
- 3) Luteránské augšpurské vyznání z roku 1530.
- 4) Řeckokatolického vyznání.
- 5) Přání, volba.
- 6) Bohoslužba.
- 7) Dotyčná, výše zmíněná.
- 8) Přivrženec, stoupenec víry.
- 9) Zřetelné.
- 10) Svátost.
- 11) Pobočná zařízení.
- 12) Školská správa.
- 13) Dotují, finančně podporují.
- 14) Odměna za církevní úkon.
- 15) Prohlášení o určitých skutečnostech.
- 16) Prominutí, zproštění od nějaké povinnosti.
- 17) Předchozí záležitosti.
- 18) Uchazeč, žadatel.
- 19) Zvláštní skupina králowských měst vykázaných panovníkem královně.
- 20) Gubernium – nejvyšší správní zemský úřad v Čechách a na Moravě v l. 1763-1848 se sídlem v Praze a v Brně.
- 21) Právo obyvatelské, instituce feudálního práva, obdoba dnešního státního občanství.